



Sygn. akt I UK 354/09

**WYROK  
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 25 maja 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Romualda Spyt (przewodniczący)

SSN Małgorzata Gersdorf

SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania Samorządu Słuchaczy przy Centrum Kształcenia Ustawicznego [...]

przeciwko Zakład Ubezpieczeń Społecznych

z udziałem zainteresowanego: Centrum Kształcenia Ustawicznego [...]

o podleganie ubezpieczeniu społecznemu,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 25 maja 2010 r.,

skargi kasacyjnej Samorządu Słuchaczy przy Centrum Kształcenia Ustawicznego [...] od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 28 kwietnia 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi  
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o  
kosztach postępowania kasacyjnego.**

**Uzasadnienie**

Sąd Apelacyjny –III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 28 kwietnia 2009 r. oddalił apelację Samorządu Słuchaczy przy Centrum Kształcenia Ustawicznego [...] od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. z dnia 11 lipca 2008 r. oddalającego odwołanie Samorządu Słuchaczy przy Centrum Kształcenia Ustawicznego oraz ubezpieczeni: [...] od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 23 maja 2007 r. i z dnia 25 maja 2007 r., stwierdzających, że ubezpieczeni w trakcie zatrudnienia w Centrum Kształcenia Ustawicznego na podstawie stosunku pracy podlegali pracowniczemu ubezpieczeniu emerytalnemu, rentowemu, wypadkowemu i chorobowemu w okresach, w których wykonywali pracę na rzecz Samorządu Słuchaczy przy Centrum Kształcenia Ustawicznego na podstawie umowy zlecenia, a także umarzającego postępowanie w zakresie odwołania Samorządu Słuchaczy od decyzji z dnia 23 maja 2007 r. w zakresie podlegania ubezpieczeniom społecznym przez A. B.

W sprawie tej ustalono, że przy Centrum Kształcenia Ustawicznego [...]działa Samorząd Słuchaczy tej placówki oświatowej. Samorząd Słuchaczy przy CKU przy prowadzeniu swej działalności powierzał w ramach umów zlecenia różne prace ubezpieczonym będącym równocześnie pracownikami CKU, którzy nie byli zgłaszani do ubezpieczeń emerytalnego, rentowego, wypadkowego i chorobowego z tytułu zawartych umów zlecenia. Dyrekcja CKU nigdy nie polecała ubezpieczonym aby w zakresie swych obowiązków pracowniczych wykonywali jakiegokolwiek prace na rzecz Samorządu Słuchaczy, który utrzymuje się z wpłat dokonywanych przez członków, a decyzje w zakresie zatrudnienia podejmuje zarząd Samorządu.

Decyzjami z dnia 23 i 25 maja 2003 r. wydanymi w stosunku do ubezpieczonych organ ubezpieczeń społecznych stwierdził, że podlegają oni pracowniczemu ubezpieczeniu emerytalnemu, rentowemu, wypadkowemu i chorobowemu także z tytułu wykonywania pracy na podstawie umów zlecenia zawieranych z Samorządem Słuchaczy, ponieważ w ramach umów zlecenia zawartych z tym Samorządem wykonywali faktycznie pracę na rzecz swojego pracodawcy (CKU). Dlatego podlegają pełnym ubezpieczeniom społecznym na

podstawie art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74, zwanej dalej ustawą o systemie ubezpieczeń społecznych lub systemową).

Od tych decyzji odwołał się Samorząd Słuchaczy przy CKU oraz ubezpieczeni, argumentując, że świadczenie pracy przez osoby objęte zaskarżonymi decyzjami w ramach stosunków cywilnoprawnych nawiązanych z Samorządem odbywało się tylko i wyłącznie na rzecz tego zleceniodawcy. Co prawda, członkiem samorządu może być tylko i wyłącznie osoba będąca słuchaczem CKU, ale nie oznacza to, że działania podejmowane przez Samorząd były podejmowane na rzecz CKU. Celem działalności samorządu było działanie na rzecz słuchaczy i ta działalność była finansowana z całkowitym pominięciem środków finansowych CKU.

Sąd Okręgowy oddalił odwołania, stwierdzając, że prace wykonywane przez ubezpieczonych w ramach umów zlecenia zawartych z Samorządem Słuchaczy stanowiły w istocie wykonywanie prac na rzecz pracodawcy, z którym pozostawali w stosunku pracy. Zgodnie z ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 ze zm., zwanej dalej ustawą o systemie oświaty) samorząd słuchaczy nie jest podmiotem mogącym w jakikolwiek sposób działać w oderwaniu od statutowych zadań placówki oświatowej, bo wszelkie jego działania podejmowane są dla wspierania działalności szkoły. Tym samym wszelka jego aktywność ma na celu wspieranie działalności statutowej placówki oświatowej. Prawdopodobnie decyzji organu rentowego potwierdzają nadto zakresy czynności wykonywanych ewidentnie na rzecz CKU przez ubezpieczonych w ramach spornych umów zlecenia.

Po rozpoznaniu apelacji Samorządu Słuchaczy, Sąd Apelacyjny uznał, że samorząd w placówce oświatowej jest uprawniony do podejmowania działań przez swoje organy - również na zewnątrz, jednak działalność samorządu jest ograniczona zadaniami określonymi w postanowieniach regulaminu, który nie może być sprzeczny ze statutem szkoły lub placówki (art. 55 ust. ustawy o systemie oświaty). Wskazany w art. 55 tej ustawy katalog spraw, „dla których samorząd jest powołany jako ciało opiniodawcze”, nie zawiera wprawdzie wyliczenia enumeratywnego, to jednak wszystkie wymienione w ust. 5 tego przepisu rodzaje

działań nie wykraczają poza sferę, którą można określić jako „wspieranie działalności statutowej placówki oświatowej”. Podobnie z ust. 4 i 7 tego przepisu wynika, że celem samorządu jest wspieranie działalności statutowej placówki oświatowej, zaś środki finansowe pochodzące zarówno z dobrowolnych składek jak i „innych źródeł” mają ściśle określone w ustawie przeznaczenie polegające na „wspieraniu działalności statutowej szkoły lub placówki”. Zgodnie z postanowieniami regulaminu CKU, fundusz pochodzący ze składek członkowskich samorządu słuchaczy jest przeznaczony na pokrycie kosztów, między innymi na wyposażenie pracowni przedmiotowych, zakup podręczników do biblioteki szkolnej CKU (§ 46). W przypadku likwidacji samorządu słuchaczy, jego majątek przechodzi na rzecz CKU (§ 61). Sami słuchacze za pośrednictwem swoich przedstawicieli przeznaczają zgromadzone przez siebie środki na udoskonalenie procesu dydaktycznego szkoły (CKU). Mają zatem prawo zatrudniać na podstawie umów cywilnoprawnych osoby, które wykonują zadania regulaminowe samorządu na rzecz placówki oświatowej (CKU). W konsekwencji, działalności samorządu słuchaczy nie można rozpatrywać w oderwaniu od jednostki, której służy. Zgodnie bowiem ze statutem CKU, samorząd słuchaczy jako organ Centrum jest zobowiązany do współdziałania z nim w realizacji jego zadań dydaktyczno-wychowawczych, a także ma obowiązek współdziałać z innymi organami Centrum „dla dobra słuchaczy i pracowników Centrum” (§ 4 ust. 3 i 4 statutu CKUE). Sprawia to, że pracownicy CKU zatrudnieni na podstawie umów cywilnoprawnych przez samorząd słuchaczy, nie mają umocowania do wykonywania czynności, które nie służyłyby dobru swojego pracodawcy. Postanowienia umów zlecenia nie mogą naruszać zasad określonych postanowieniami statutu placówki oraz regulaminu samorządu słuchaczy, który nie może być sprzeczny z regulaminem CKU.

W skardze kasacyjnej samorząd słuchaczy przy CKU zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego, w szczególności: 1/ art. 55 ustawy o systemie oświaty przez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że wszelkie działania i aktywność samorządu słuchaczy podejmowane są dla wspierania działalności statutowej placówki oświatowej, 2/ art. 8 ust. 2a ustawy systemowej przez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że wszelkie umowy cywilnoprawne zawarte pomiędzy skarżącym a pracownikami CKU

wykonywane były na rzecz pracodawcy (CKU), także wówczas, gdy w ramach tych umów wykonywane prace nie były bezpośrednio związane z działalnością statutową placówki oświatowej (CKU), nie przynosiły jej bezpośrednich korzyści, ponieważ polegały na wykonywaniu czynności technicznych, organizacyjnych związanych z funkcjonowaniem samorządu słuchaczy, 3/ art. 8 ust. 2a ustawy systemowej przez jego niewłaściwą wykładnię „polegającą na pominięciu *ratio legis*, którym jest zapewnienie wpływów ze składek ubezpieczeniowych w sytuacji, gdy pracodawca osiąga korzyść dzięki pracy swego pracownika świadczącego usługę nie w ramach stosunku pracy lecz w ramach stosunku cywilnoprawnego nawiązanego z innym podmiotem niż pracodawca”.

Okolicznością uzasadniającą przyjęcie skargi do rozpoznania jest występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego polegającego na „wskazaniu kryteriów wedle których ma następować ustalenie, w jakich sytuacjach praca świadczona w ramach umowy cywilnoprawnej zawartej przez pracownika z innym podmiotem prawa niż pracodawca będzie pracą na rzecz pracodawcy w rozumieniu art. 8 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.”

Zdaniem skarżącego, samorząd słuchaczy to samodzielny podmiot prawa funkcjonujący w obrocie cywilnoprawnym, który może zaciągać zobowiązania oraz nabywać prawa w relacjach z osobami trzecimi, jak również podejmować czynności technicznie niezbędne dla jego funkcjonowania. Skarżący sam finansuje swoją działalność, a na CKU nie ciąży obowiązek zapewnienia obsługi kadrowej czy księgowej Samorządu Słuchaczy. Do czynności takich bez wątpienia nie można zaliczyć tych, które w żadnej mierze nie przystają do działalności edukacyjno - wychowawczej szkoły, a mają tylko charakter czynności technicznych. Do zakwalifikowania świadczenia prac w ramach umów cywilnoprawnych na rzecz pracodawcy, z którym zleceniobiorcy pozostają się w stosunkach pracy, musi istnieć bezpośredni związek między korzyścią pracodawcy, która jest wymierna i związana z realizacją jego celów statutowych a pracami wykonanymi przez jego pracowników na podstawie umów cywilnoprawnych zawieranych z innym podmiotem. Nie sposób dopatrzeć się jakiegokolwiek korzyści majątkowej jak i niemajątkowej CKU czerpanej ze świadczenia przez jego pracowników usług w ramach umów cywilnoprawnych zawieranych z samorządem słuchaczy, zwłaszcza

że usługi te „nie miały nic wspólnego z działalnością dydaktyczno-wychowawczą szkoły, nie należały do obowiązków pracowniczych wynikających z umów o pracę zawartych przez ubezpieczonych z CKU”.

W konsekwencji skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu drugiej instancji w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie odwołania oraz o zasądzenie od organu rentowego na rzecz skarżącego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych, ewentualnie o uchylenie wyroków Sądów obu instancji w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie od organu rentowego na rzecz skarżącego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna jest usprawiedliwiona, bo zaskarżony wyrok zapadł bez koniecznego wyjaśnienia istotnych okoliczności do osądzenia sprawy, której przedmiotem były decyzje o podleganiu ubezpieczeniom społecznym licznych cywilnych kontrahentów Samorządu Słuchaczy przy CKU na podstawie art. 8 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Przepis ten stanowi, że za pracownika, w rozumieniu tej ustawy, uważa się także osobę wykonującą na podstawie umowy agencyjnej, umowy zlecenia lub innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym, stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, albo umowy o dzieło, jeżeli umowę taką zawarła z pracodawcą, z którym pozostaje w stosunku pracy, lub jeżeli w ramach takiej umowy wykonuje pracę na rzecz pracodawcy, z którym pozostaje w stosunku pracy. W rozpoznawanej sprawie nie występuje sytuacja, że osoby ze spornym tytułem pracowniczego ubezpieczenia społecznego byli zatrudnieni na podstawie umów zlecenia przez swojego pracodawcę, którym było CKU, ponieważ pozostawali w stosunkach zlecenia z Samorządem Słuchaczy tego Centrum, a zatem do rozważenia pozostawała kwestia, czy w ramach zawieranych umów zlecenia wykonywali oni prace na rzecz pracodawcy, z którym pozostawali w stosunku pracy i ten konieczny zakres warunkujący prawidłowe osądzenie sporu został pominięty w

dotychczasowym postępowaniu sądowym. Wprawdzie w skardze kasacyjnej zabrakło adekwatnych proceduralnych podstaw skargi kasacyjnej, które na ogół są wymagane do wyjaśnienia tego typu istotnych okoliczności sprawy, ale Sąd Najwyższy uznał, że jest to możliwe w ramach kasacyjnego zarzutu naruszenia materialnoprawnych podstaw skargi kasacyjnej, tj. w ramach kasacyjnych zarzutów naruszenia art. 55 ustawy o systemie oświaty i potrzeby sprawdzenia legalności objęcia zleceniobiorców obowiązkiem podlegania pracowniczym tytułom ubezpieczenia społecznego na podstawie art. 8 ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Wymaga to zweryfikowania twierdzeń skarżącego Samorządu Słuchaczy, że konkretne prace - wykonywane na podstawie umów zlecenia przez osoby objęte zaskarżonymi decyzjami o podleganiu pracowniczym ubezpieczeniom społecznym - nie była wykonywane na rzecz pracodawcy, z którym osoby te pozostawały w stosunkach pracy (CKU).

Już wstępne rozeznanie stanu prawnego rozpoznawanej sprawy sprawia, iż nie można twierdzić, że Samorząd Słuchaczy CKU, który wykonuje zadania wspierania działalności statutowej „macierzystej” placówki oświatowej (art. 55 ustawy o systemie oświaty), zostaje pozbawiony możliwości podejmowania działań niepolegających na wykonywaniu przez jego cywilnoprawnych kontrahentów pracy na rzecz pracodawcy (CKU), z którym ci zleceniobiorcy pozostają w stosunkach pracy. Zgodnie z art. 55 ust. 3 i 4 ustawy o systemie oświaty, zasady działania organów samorządu uczniowskiego określa jego regulamin, który nie może być sprzeczny ze statutem szkoły lub innej placówki oświatowej. W szczególności, samorząd w szkole dla dorosłych lub placówce kształcenia ustawicznego, w celu wspierania działalności statutowej szkoły lub placówki, może gromadzić fundusze z dobrowolnych składek i innych źródeł, a zasady wydatkowania tych funduszy określa regulamin tego samorządu (art. 55 ust. 7 tej ustawy). Postanowienia tego regulaminu przewidują określone formy działania tego Samorządu (§ 5), dla których realizacji dopuszczają, między innymi: zatrudnianie przez zarząd pracowników najemnych, z którymi zawarto umowę zlecenia (§ 27d), angażowanie pracownika najemnego w charakterze głównego księgowego na podstawie umowy zlecenia (§ 33), oraz angażowanie pracowników najemnych (pracowników artystycznych, pedagogicznych, administracyjnych, obsługi i innych) na podstawie umowy zlecenia

(§ 34 tego regulaminu). Z powyższych regulacji wynika, że dla potrzeb prawidłowego osądzenia rozpoznawanej sprawy, a w szczególności zweryfikowania spornej legalności objęcia osób pozostających w stosunkach cywilnoprawnych z samorządem słuchaczy obowiązkowymi tytułami pracowniczego ubezpieczenia społecznego konieczne byłoby zakwestionowanie zgodności z ustawą lub statutem placówki kształcenia ustawicznego (CKU) wymienionych postanowień regulaminu tego Samorządu, czego w motywach zaskarżonego wyroku zabrakło. Ponadto w tym zakresie należy mieć na uwadze, że wprawdzie status prawny organów samorządu uczniowskiego nie jest klarowny, ale na ogół przyjmuje się, że skoro samorząd i jego organy funkcjonują w ramach określonych struktur organizacyjnych, które zachowują samodzielność i niezależność od organów szkoły lub innej placówki oświatowej, to mogą być kontrahentami obrotu prawnego, gdyż za podejmowane działania własne ponoszą odpowiedzialność w ramach jurysdykcyjnie przyznanej im zdolności sądowej (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2000 r., III CZP 29/99, OSNC 2000 nr 6, poz. 26). Nie można zatem odmówić racji skarżącemu Samorządowi, którego procesowa pozycja strony postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych nie jest kwestyjna, że przysługuje mu prawo angażowania na podstawie umów zlecenia osób niezbędnych do realizacji jego celów i zadań regulaminowych, które nie są sprzeczne z ustawą ani statutem macierzystej placówki oświatowej (CKU). Wykonywanie na podstawie umów zlecenia przez zleceniobiorców samorządu słuchaczy różnego rodzaju usług lub prac na rzecz tego samorządu nie zawsze jest równoznaczne lub może być kwalifikowane jako wykonywanie zatrudnienia wyłącznie na rzecz szkoły, z którą zleceniobiorcy pozostają w stosunkach pracy, zwłaszcza gdy za wykonane usługi samorząd słuchaczy zapłacił jako zleceniodawca z funduszków własnych pochodzących z dobrowolnych składek i innych źródeł, których zasady wydatkowania określa regulamin tego samorządu (art. 55 ust. 7 tej ustawy). Konieczne jest zatem precyzyjne ustalenie, czy skarżący Samorząd przy pomocy osób angażowanych na podstawie umów zlecenia wykonywał własne zadania samorządowe, czy też jedynie zastępował lub wyręczał zainteresowanego pracodawcę (CKU) w wypełnianiu jego ustawowych powinności oświatowych. Kontestowane decyzje mogłyby się ostać po precyzyjnym ustaleniu,



że na podstawie spornych umów zlecenia wykonywane były prace wyłącznie na rzecz pracodawcy, z którym zleceniobiorcy pozostawali w stosunkach pracy umówionego rodzaju prac za wynagrodzeniem obarczającym pracodawcę (CKU), a nie wykonywane na rzecz zleceniodawcy (skarżącego Samorządu słuhaaczy), który z funduszków własnych wynagradzał zleceniobiorców. W tego typu kolizyjnych sytuacjach, składki na pracownicze ubezpieczenia społeczne za zleceniobiorców samorządu słuhaaczy obarczałyby bowiem także pracodawcę (CKU), który formalnie nie zapłacił wynagrodzeń zleceniobiorcom skarżącego samorządu, chyba że wynagrodzenia te były realizowane z części czesnego pochodzącego do słuhaaczy, które były nieformalnie lub nielegalnie przekazywane samorządowi przez szkołę w celu wykonywania jej obowiązkowych zadań, które nie były zadaniami skarżącego Samorządu. Istotne przy osądzeniu sporu może być także to, czy dla wykonania zleconych zadań skarżący samorząd mógł obyć się bez zatrudniania innych osób, które zlecano wyłącznie zleceniobiorców będącym pracownikami zainteresowanego CKU w granicach obarczających ich powinności pracowniczych. W każdym razie prawidłowe wyrokowanie w sprawie wymaga zweryfikowania konkretnej sytuacji faktycznej i prawnej każdego indywidualnego zleceniobiorcy wykonującego konkretne zlecenia w uzgodnionym okresie (okresach) na rzecz skarżącego Samorządu albo na rzecz szkoły (CKU). Bez tego typu konkretnych ustaleń faktycznych sprawa nie dojrzała do prawidłowego merytorycznego osądu kontestowanych decyzji, przeto Sąd Najwyższy wyrokował jak w sentencji na podstawie art. 398<sup>15</sup> k.p.c.